

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Ингушетия
Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа №3 с.п. Барсуки им. Б.Х. Зязикова»

РАССМОТРЕНО Руководитель ШМО	СОГЛАСОВАНО Зам. директора по УВР	УТВЕРЖДЕНО Директор
Ганижева А.М.	Толдиева Э.И.	Цечоева М.Б.
Приказ № от«_____»_____2024г	Приказ № от«_____»_____2024г	Приказ № от«_____»_____2024г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Ингушская литература»
для обучающихся 6 - 7 классов
на 2024-2025 учебный год

Учитель: Даурбекова Мадина Гирихановна

6-ча классе г1алг1ай литературах йола балха программа

Кхетама каьхат

Г1алг1ай литература кхыдола предметаш санна базови дешара дисциплина я. Цун керттера декхар да дешархой эхь – эздел долаш, хозаненна лоарх1ам болаш, мехка истори дикаг1а довзаш, кхетамца кхебар.

Г1алг1ай литература базови ларда т1а 1омадаро аьттув хулийт дешархошта вай къаман литература дег1адара накъаш довзийта, цо хьабена чоалхане никъ теркалбайта, замано д1адеххача бесса цун декхараш а идейни чулоацам а хувцалуш хилар теркалде. Балха план в1ашаг1ьелла я исбахьален произведенеш урокашка а классал арахьа а дешархоша к1оаргга уйла а еш, чулоацам бешаш, цун тохкам беш, болх д1ахьоргболаш; цул совг1а, цо кхоачашду кхы а 1алаьмате боккхача лоарх1ама декхараш: дешара навикаш лакхьяр, дешархой дувзаденна къамаьл шаьрдар.

Ер программа оттаяь я 5-11 классашта лаьрх1а йолча республикански программа ларда т1а. Автор Л.Б.Зязикова. Магас. 2012, «Г1алг1ай литература» Галаев Х.М. 6класс .Магас. 2011.

Программо белгалъяьхай г1орбаьннача г1алг1ай йоазонхой лоарх1амег1а йола говзаме произведенеш, цар тема, керттера уйла, турпалхой васташ, пайда эцийт цар т1а лелабеш болча ц1енача, говзамеча меттах.

Школе 1омае еза произведенеш къоастаеш, терко т1аяхийтай лакха исбахьален говзалца язьяь хилара, дешархошта нравственни кхетам луш, цар сакхетам лакхбеш, Даьхе а гонахьара алам а деза а уж 1омабеш хилара.

Программо хьакъоастадаьд литературни произведеней чулоацам к1оаргаг1а дешархошта 1омабара, литературни теори дикаг1а йовзийтара эшаш дола

декхараши накъаши:

- Кхетамца, уйла а еш, исбахьален произведенеш ешар;
- Шаьра, къоастадеш дешар.
- Тайп – тайпара чулоацам хьабувцар (Текста гарга, хоржаш, хаттарашта жоп луш, автора ц1ерах, дешархочун ший ц1ерах ишт. кх. д1.).
 - Стихай, байтий тексташ дагахь 1омаяр.
 - Исбахьален произведеней тайпа, жанр белгалъяр.
 - Автора керттера уйла гучайоаккхаш йолча эпизодий анализ яр.
- Дешархой классе а классал арахьа а ешаш йола произведенеш шоай ло1аме (самостоятельно) яшха, керттера ма1ан а, уйла а гучаяккха 1омабар.

- Ыомаеча текстах, цун чулоацамах, цун лоарх1амах шоашта хетар ала дешархой Ыомабар.
- Ыоазонхочун вахара а кхоллама а никъ тахка, цо айяь проблемаш белгалъе, цар мах хоадабе дешархой Ыомабар.
 - Дувзаденна къамаъл шаърдара.
- Кертерча турпалхой оамалаш, царна юкъера юкъ – моттиг, конфликт белгалдар.
- Говзамеча наьна метта торонаш – эпитеташ, дустараш, метафораш, дийндар, кицаш, фразеологизмаш къоастаяр, произведене идейни чулоацам къоастабара, цар леладу г1улакх белгалдар.
- Рефераташ, докладаш; исбахъален произведенеи чулоацам тохкаш кхоллама балхаш дар, дувзаденна къамаъл шаърдар.
 - Дешархой эхъ - эздел долаш, х1ама довзара, тахкара т1акхувш, гуманистически сакхетам болаш, ший граждански позиции йолаш, Даьхенцара безам лакха болаш, ший къам а, къаман истории а литература довзара т1акхувш Ыомабар.
- Г1алг1ай литературо дег1адоаг1аш хъабена чолхане никъ, кхыча къамий литература юкъера цун моттиг йовзаш, дешара культура дег1айоалаеш болх бар.
- Произведене чулоацамгеи куцагеи хъежжа йоккха эпически произведенеш тахка, цар исбахъален белгалонаш къоастае дешархой Ыомабар.
- Кхоллама, тохкама балхаш деш шоашта эшаш йола материал, информаци журналаш т1ара, газеташ т1ара, тайп – тайпарча тексташ т1ара, Интернете лаха, нийсье дешархой Ыомабар.

Балха программа чулоацам

Багахбувцам

Багахбувцам халкъа говзама ганз хилар белгалдаккхар, цун вахарцара бувзам тахкар, тайп-тайпара багахбувцама жанраш дешархошта йовзийтар

«Фаьра хъзилги, миха седкъеи, лехьи»

Дешархошта «фаьлг» яхача багахбувцама жанрах к1оаргаг1а кхетам балар; «Фаьра хъзилги, миха седкъеи, лехьи» яхача фаьлга чулоацам бешар, башхар; багахбувцамцара безам кхебар

«Аьгий-Кхал йилла лаятташ мишта ийцад»

«Легендаш» яхача багахбувцама жанрах дешархошта кхетам балар; «Аьгий-Кхал йилла лаятташ мишта ийцад» яхача легенда чулоацам бовзийтар; вай даьй санна

шоай Даъхе еза дешархой 1омабар.

«Астаг1а Темар»

«Астаг1а Темар» яха дувцар дешар, цун чулоацам тахкар- цу т1а хиннача х1аман белгалонаши хила йиш йоацачун белгалоаши кьоастаяр.

«Наъсар»

«Наъсар» яха шира дувцар дешар, из тахкар; Наъсара денал, майрал гойтар; кьахъегамцара безам совбаккхар.

«Вайна аьла везац»

Г1алг1аша ширача замашка кхыча кьамашца юкъмоттигаш лелаяь хилар дувцар; аьла ца хоржаш х1ана бисар г1алг1ай белгалдаккхар.

«Инаркъ»

Инаркъа денал, майрал, турпалал белгалдаккхар. Кьаман исторецара безам кхебар.

Кицаш

Кицаш багахбувцама жанр хилар белгалдаккхар. Кицаш хул гучахьареи кьайлараг1и ма1ан долаш. Кицаша вай 1омаду хьаькьале, денале, эзделаца хила хила.

Г1алг1ай йоазонхой произведенеш

Муталиев Шовхала Хьаж- Бийкар « Барт эг1ар»

Йоазанхочун вахари кхоллами дешархошта бовзийтар; «Барт эг1ар» яхача к1оаналго беш бола хьехам белгалбаккхар; дешархой шаьра дешара навикаш кхейр.

Озиев Салман « Эздели г1ожали».

Г1орваьннача г1алг1ай поэта, 1илманхочун, таржамхочун ц1и берашта йовзийтар; « Эздели г1ожали»яхача стихотворене чулоацам башхар; дешархой эзелца кхебар.

Яндиев Хамарзий Джамалда «Форда т1а мух баьлча», «Фийг».

Дешархошта поэта лоацца вахара никьи кхоллами бовзийтар; «Форда т1а мух баьлча», «Фийг» яхача стихай чулоацам башхар; шаьра, кьоазадеш дешара навикаш шаьрьяр, 1аламцара безам кхебар.

Чаккиев Идриса Са1ид «Г1еххьара дош»

Чаккиев Са1ида вахарахи кхолламахи дешархошта хоам бар; «Г1еххьара дош» яхача дувцара чулоацам бешар, башхар.

Озиев Исма1алий Салман « Лоаман йо1».

Йоазонхочун вахареи кхолламеи никь дешархошта бовзийтар; «Лоаман йо1» яхача

стихотворене чулоацам бешар; Даьхенцара безам кхебар.

Плиев 1асолта Махьмад-Са1ид «Этии Вутии»

Плиев 1асолта Махьмад-Са1ида кхолламах берашта ховр кердааккхар; Сийлахь-боккха Даьй-мехка т1ом т1абеча , шевар: кхалнах а, бераш а, къонахий а Даьхе лораяра шоай синош 1одакка кийча хилар гойтар; Даьхенцара безам кхебар.

Муталиев Шовхала Хьаж- Бийкар « Аратекхаб б1ехал»

« Аратекхаб б1ехал» яха стихотворене ешар, дешархой шаьра, къоастадеш дешара навькаш лакхьяр, моастаг1чун къизал гучаяккхар, цун б1еха а унзара а сурт диллар, Даьхенцара безам кхебар.

Базоркин Муртаза Идрис « Сай»

Г1орваьннача г1алг1ай классика Базоркин Идриса кхоллама никъ лоацца бовзийтар ; « Сай» яхача дувцара чулоацам тахкар, халкъа исторецара безам кхебар.

Осмиев Сосе Хьамзат « Б1аьстан 1уйре», «Ахархочун кулгаш»

Дешархошта лоацца Осмиев Хьамзата вахара а кхоллама а никъ бовзийтар; «пейзаж» яхача деша ма1ан довзийтар; шаьра, къоастадеш дешара навькаш шаьрьяр.

Шадиев Султан «Тачанка йодаяр». Классал арахьара дешар.

Шадиев Султана дувцара чулоацам дешархошта бовзийтар; граждански т1ема шерашка г1алг1ай деналца моастаг1чоа духьал латтар гойтар; Даьхенцара безам кхебар.

Осмиев Сосе Хьамзат «Саго юта лар».

«Саго юта лар» яхача дувцара чулоацам бешар, башхар. Дувцара керттера уйла гойтар.

Зязиков Хьусена Бахьаудин « Г1ожа дегаш»

Дешархошта Зязиков Б. кхолламах хоам бар; « Г1ожа дегаш» яхача дувцара чулоацам тахкар; бераш боккхаг1чар сийде, дай-ноаной ларх1а 1омабар.

Озиев Исма1алий Салман «Декъа эздел»

Озиев салман вахареи кхолламеи никъ дешархошта бовзийтар; «Декъа эздел» яха стихотворене ешар; берашта нравственни кхетам балар.

Зязиков Хьусена Бахьаудин «Нани». Классал арахьара дешар.

«Нани» яхача дувцара чулоацам бовзийтар; дешара навькаш лакхьяр; 1аламцара, Даьхенцара безам кхебар.

1омадаьр кердааккхар.

6 классе дешархоша дагахьа а йоазонца а де дезача балхий тайпаш:

Произведени къоастаеш 1оешар.

Керда дешаши къамаъла доакъоши къоастадар, 1омадар.

Ший къамаъла план оттаяр.

Хаттарашта лоацца а даържа а жоп далар.

Говзаме, проблемни хъисапе, ц1ена литературни мотт а болаш,сочиненеш е лоацца
кхоллама балхаш де хар.

6 классера дешархошта ха дезар:

Произведенеш тохкаш цар говзаме чулоацамга хъежжа нийса ма1ан кхетаде.

Турпалхой сурт – сибаташ дашха, бакъ – харц турпалхой къоастабе, биста .

Произведеней керттера а керттера йоаца а проблематика гучаяккха.

Йийшача произведене общественни лоарх1ам а керттера ма1ан а къоастаде.

1омаеча произведеней сюжет, композици,цар белгалонаш ха.

Говзаме г1ирс къоастабе, метта говзал гучаяккха.

**Календарно – тематически план
6 класс, литература, 2024 - 2025 д.ш.**

Урока тема	Ц1аг1ара болх	Индив. болх
Г1алг1ай багахбувцам.	О. 4-5, юяхъядувца	Боккхача нахага хаътте, багах. произ. д1аязде.

2	Оалам «Фъбра хъазилги, миџа седкџеи, лехџи»	О. 5-6, чулоаџам ха	Фъбра хъазилгах дола илли ала	1
3	Мифаџи легендаџи. Шиџа дувџараш.	О. 6-7, юџахъадувџа		1
4-5	Легенда «Астаг1а Темар».	О. 8-13, чулоаџам ха	Астаг1а Темарах лаџџа хоам бе	2
6	Легенда «Наџсар».	О. 13-16, чулоаџам ха	Наџсарах лаџџа хоам лаха	1
7	Легенда «Вайна аџла везаџ».	О. 17-18, чулоаџам ха		1
8	Киџаш. Къахъегамаџ дола киџаш.	О. 18-20, киџаш 1омаде	Боккџаџа наџага хаџтте д1аязде керда киџаш	1
9	Дешарах а хъаџкъалаџ а дола киџаш.	О. 20-21, 1омаде киџаш	Хъалаџа майралаџ, зовзалаџ, сабараџ дола киџаш	1
10	Тайп-тайпара киџаш.	О. 21-22, киџаш 1омаде		1
11	Коазой Нурдин. «1амаг1 – Ерд».	О. 23-24, юџахъадувџа	Хоам: «Къаџнара г1алаш»	1
12	1арпенаџкъан Хъаџбийџкар «Зиза».	О. 24-25, чулоаџам ха		1
13	Чаџкенаџкъан Капион «Сийле хийла».	О. 27, дагаџа 1омае	Хоам кийџџе «Боадон низаџа къийсараџ»	1
14	Лаџннаџкъан Муџтафа «Г1алг1ай къамаџ эздий во1».			1
15	Малсагнаџкъан Або «Ц1ихеза 1илманџо, йоазонџо».	О. 28-29, юџахъадувџа		1
16	Озанаџкъан Салман «Аџсет – халкъа йо1», стиџотворени.	О. 30-32, юџахъадувџа	Хоам :»Майор 2 ранга Аџсет»	1
17	Озанаџкъан Исма1алиџ С. «Эздели г1оџали».	О. 34 – 35, дагаџа 1омае	Сочинени «Эздел»	1
18	«Декъа эздел», стиџотворени.	О. 35 – 37, дагаџа 1омае		1
19	Муџта1алнаџкъан Хъаџ-Бийџкар «Барт эг1ар», к1оанолг	О. 38-41, чулоаџам ха	Барт эг1араџ йола Крылова к1оанолг юџџа	1
20	К1оанолгаџ.	О. 41-42, юџахъадувџа		1
21	«Даџхе», стиџотворени.	О. 42-43, дагаџа 1омае	«Г1емо во1 ваџџаџ, г1емо во1 вийнаџ».	1
22	Янднаџкъан Хамаџзий Жамалда «Лаџтта шера хилџа...», стиџ.	О. 44, дагаџа 1омае	Анализ е	1
23	«Фийг», стиџ.	О. 45, дагаџа 1омае	Анализ е	1
24	Чаџкенаџкъан Идриса Са1ид «Магаџ», стиџ.	О. 46-47, дагаџа 1омае	Хоам: «Магаџ г1ала»	1
25- 27	Даџкилгнаџкъа1адраџмаџна Ибрах1им «Фоти», дуџџар.	О. 48-71, чулоаџам ха	Хоам: «Г1аџр хинна зама»	3
28	Садакиева Аџсет «Маг1албик, Маг1албик...»	О. 72-73,	«Маг1албик –	1

29	Пхыилекъонгий 1асолта Махъмад-Саид «Этии Вутии» (1д.)	юхахъадувца О. 74-76, чулоацам ха	сийлен г1ала» хоам	1
30	Т1ом гаргаг1ортар. (2д.)	О. 76-79, чулоацам ха		1
31	Моастаг1ий бомбаш етта болабалар. (3д.)	О. 79- 81, чулоацам ха	«Ленинграда го бар» хоам	1
32	Вуте майрал. (4д.)	О. 82-83, чулоацам ха		1
33	Уж моастаг1ий зувш хилар. (5д.)	О. 83-86,чулоацам ха		1
34	Эте денал. (6д.)	О. 86-88, чулоацам ха		1
35	Десантникаш лувцар. (7д.)	О. 88-92, чулоацам ха	Этеи Вутеи сурт- сибат	1
36	Йоккха саг Билейг1аз. (8д.)	О. 93-95, чулоацам ха	Билейг1аза сурт- сибат	1
37	Юрт д1аяккхар. (9-10)	О. 95-104, чул. ха	Хоам: «Вай мехка Сийлахъ – боккхача Даъхен т1ем т1а дакъа лаъцараш»	1
38	Этии Вутии капитани. (11-12)	О. 104-113, чул. ха		1
39	Классал арахъара дешар. Маъкиев А. «Зизан лоткъам», стихотворени.	О. 201, дагахъа 1омае	Хоам: Къона поэташ»	1
40	Хамхоев Ваха «Г1алг1ай», стих.	О.115, дагахъа 1омае	Вай республикера Сов. Союза а Россе а турпалаш.	1
41	Осминакъъан Хъамзат «Б1аъстан 1уйре», стих.	О. 116-117, дагахъа 1омае	Биографи ха	1
42	Пейзаж (лит - ра теори)	О. 117-118, юхахъад.		1
43	Осмиев Хъ. «Саго юта лар», дувцар	О. 118-123, чулоацам ха	Жоп ле хаттара саго даъ дика х1ама лар йоацаш довц яхача.	1
44	«Попа хи», дувцар.	О. 124-127, чулоацам ха	Дагадоха барт- цхьоаг1о хиларах дола кицаш	1
45	«Ахархочун кулгаш», стих.	О. 127 - 128, дагахъа 1омае	«Къахъегамах доала беркат» яхача темах лоаца соч. язъе	1
46	Ведажнакъъан Абабукара Ахъмад «Белхий», дувцар.	О. 129-134, чул. ха	Хоам: «Белхий беш хилар»	1
47	Ане сурт			1
48	Балхах беркат далар.	О. 135-138, чул. ха		1
49-50	Сочинени»Сона дукха веза турпал»	О. 139-145, чул. ха		2
51	Заъзгнакъъан Хъусена Бахъаудин «Г1ожа дегаш», дувцар.	О. 146-153, чул. ха	Лоцеи Тамареи сурт- сибат	1
52	Горчханнакъъан Бабрудин «Аързег», стих.	О. 154, дагахъа 1омае	Анализ е	1
53	Пхыилекъонгий Амир «Са мохк», стих.	О. 155, дагахъа 1омае	«1алама хозленаш» яхаш ц1и йолаш дувцар	1

			в1ашаг1долла	
54	Шеденаъкъан Султан «Тачанка йодаяр», дувцар.	О. 156-164, чул. ха		1
55	Дувцара чулоацам тахкар.	О. 165-169, чул. ха	Билана сурт-сибат	1
56	Билана денал.	О. 170-176, чул. ха		1
57	Галай Хъасан «Дорхъенна ча», дувцар.	О. 177-186, чул. ха	Хоам: «Чарахъал леладар»	1
58	Хъамзатахи Къоасехи ча латар.	О. 187-192, чул. ха	Къоасеи Хъамзатеи сурт-сибат	1
59-	Сочинени язъе кийчо яр	Гаьгенаъкъан Г.		2
60	Сочинени «Са дог-уйла»	биографи 1омае		
61	Классал арахъара дешар.	О. 202-205, чулоацам ха	Анализ е	1
	Горчханов Б. «Шолжа атаг1а», дувцар			
62	Крылов И. «Маймали б1аргсиноши»	О. 193 дагахъа 1омае	К1оанолг определени 1омае	1
63	«Бекарги борг1алги», к1оанолг	О. 193 – 194, дагахъа 1омае		1
64	Гаьгенаъкъан Гирихан «Хъе д1авекъа», стихотворени	О. 195 – 196, дагахъа 1омае	Биографи ха	1
65	Чаккенаъкъан Ювсап «Ши къонах», дувцар	О.197 – 199, чулоацам ха	Сочинени «Мишта хила веза визза къонах?»	1
66	Кхоартой Мурад «Дош делар аз», стихотворени	О. 200, дагахъа 1омае		1
67 –	Шера 1омадаьр кердадаккхар.			2
68				

7-ча классе г1алг1ай литературах йола балха программа

Кхетама каьхат

Г1алг1ай литература кхыдола предметаш санна базови дешара дисциплина я. Цун кертера декхар да дешархой эхь – эздел долаш, хозаненна лоарх1ам болаш, мехка истори дикаг1а довзаш, кхетамца кхебар.

Г1алг1ай литература базови ларда т1а 1омадаро аьттув хулийт дешархошта вай къаман литература дег1адара накъаш довзийта, цо хьабена чоалхане никъ теркалбайта, замано д1адеххача бесса цун декхараш а идейни чулоацам а хувцалуш хилар теркалде. Балха план в1ашаг1ьелла я исбахьален произведенеш урокашка а классал арахьа а дешархошта к1оаргга уйла а еш, чулоацам бешаш, цун тохкам беш, болх д1ахьоргболаш; цул совг1а, цо кхоачашду кхы а 1алаьмате боккхача лоарх1ама декхараш: дешара навикаш лакхьяр, дешархой дувзаденна къамаьл шаьрдар.

Ер программа оттаяь я 5-11 классашта лаьрх1а йолча республикански программа ларда т1а.«Г1алг1ай литература» хрестомати Р.А.Чажкиева 7 класс».Магас. 2015.

Программо белгалгьяьхай г1орбаьннача г1алг1ай йоазонхой лоарх1а мег1а йола говзаме произведенеш, цар тема, кертера уйла, турпалхой васташ, пайда эцийт цар т1а лелабеш болча ц1енача, говзамеча меттах.

Школе 1омае еза произведенеш къоастаеш, терко т1аяхийтай лакха исбахьален говзалца язьяь хилара, дешархошта нравственни кхетам луш, цар сакхетам лакхбеш, Даьхе а гонахьара алам а деза а уж 1омабеш хилара.

Программо хьакъоастадаьд литературни произведеней чулоацам к1оаргаг1а дешархошта 1омабара, литературни теори дикаг1а йовзийтара эшаш дола декхараш наькъаши:

- Кхетамца, уйла а еш, исбахъален произведенеш ешар;

- Шаъра, къоастадеш дешар.

- Тайп – тайпара чулоацам хъабувцар (Текста гарга, хоржаш, хаттарашта жоп луш, автора ц1ерах, дешархочун ший ц1ерах ишт. кх. д1.).

- Стихай, байтий тексташ дагахь 1омаяр.

- Исбахъален произхведенеи тайпа, жанр белгалъяр.

- 1омаеча текстах, цун чулоацамах, цун лоарх1амах шоашта хетар ала дешархой 1омабар.

- Йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ тахка, цо айяъ проблемаш белгалъе, цар мах хоадабе дешархой 1омабар.

- Кертерча турпалхой оамалаш, царна юкъера юкъ – моттиг, конфликт белгалдар.

- Говзамеча наъна метта торонаш – эпитеташ, дустараш, метафораш, дийндар, кицаш, фразеологизмаш къоастаяр, произведене идейни чулоацам къоастабара, цар леладу г1улакх белгалдар.

- Дешархой эхъ - эздел долаш, х1ама довзара, тахкара т1акхувш, гуманистически сакхетам болаш, ший граждански позиции йолаш, Даъхенцара безам лакха болаш, ший къам а, къаман истории а литература довзара т1акхувш 1омабар.

- Произведене чулоацамгеи куцагеи хъежжа йоккха эпически произведенеш тахка, цар исбахъален белгалонаш къоастае дешархой 1омабар.

- Кхоллама, тохкама балхаш деш шоашта эшаш йола материал, информаци журналаш т1ара, газеташ т1ара, тайп – тайпарча тексташ т1ара, Интернете лаха, нийсье дешархой 1омабар

Балха программа чулоацам .

Багахбувцам

Г1алг1ай багахбувцам. Багахбувцама жанраш. Наърт-орстхой дуцараши оаламаш.

-Оаламашкара турпалаш.Оаламий белгалонаш

-Сеска Солсеи Села Пир1ийи. Хъалха баъхача нахах.

-Диъ бера нана

-Сеска Солсеи К1инда Шоаи. Колой к1анти Сеска Солсеи. Колой К1анта оамалаш

-Антитеза. Наъна кулг

-Б1ехали миска саги

Ха дезар: Оаламий, мифай ,фаългий чулоацам бовзар.Керттера тема, идея тахкар.

Мифай, легендий, фаългий керттера турпалхой, цар сурт – сибат, оамалаш белгалгьяхар.

Кертерча турпалхой хьабкъал, хьинар, денал гучадаккхар.

Бовза, беа хьай мохк Кодзоев Нурдин. Х1ал-Ерд

Дешархошта лоацца Кодзоев Н. кхоллам бовзийтар, цун «Х1ал-Ерд» яхача очерка чулоацам бешар. Х1ал-Ерд- г1алг1ай къаман къабнаг1дола элгац хилар а из деа исторически памятник хилар а дешархошта д1ахайтар, халкъа истореца берий безам кхебар.

Хамхоев Ваха: Маьт-Лоам. «Зязиков дагалаьца»

Лоацца поэта вахара никъ бовзийтар а статьяй чулоацам гучабаккхар

Плиев Амир: Бартаца дах са халкъ. Даьхенга

Даьхен сийле лорош poste латгача автора илле керттера ма1ан гучадаккхар. Даьхенга беш бола кхайкам. Къаманна юкъера барт

Мерешков Султан: Наьна мотт Наьна мотт 1омабе а, бовза а ,беа а поэт нах т1ахьехаш хилар гучадаккхар. Стих-не керттера уйла гучаяккхар

Базоркин Идрис: Сай.

Базоркин И къаман сийдола во1 волга хар . «Т1ом» яхача деша ма1ан довзар. Даьхен Сийлахьа Боккхача т1емах лаьца хар. Сай яхача дувцара чулоаца а кертера тема йовзар. Турпалхочун сурт-сибат дилла хар.

Беков Тембот: Сердало. Ший хьакъ шийга дахар.

Стих-не чулоацам. Нах дешаргахьа бийрзача поэта бакъахьа а лоарх1аме а хетар хар. «Сердало» яхача газета лоарх1ам хар. «Зоврбика т1ехк я хьо, Тембота дулх да хьо» яхача дешай ма1ан.

«Ший хьакъ шийга дахар» яхача дешай ма1ан. Хьарам дола хьакъи цох даьнна «беркати». « Беркат» яхача деша ма1ан

Зязиков Бахьаудин: Марац

Дувцара чулоацам. Кертера турпалхо –ж1али хилар. Цун ма1ан. 1алама сурташ. Оакхарийи хьайбаши, цар оамалаш. Марац-бокьонца вола новкъост. Ж1але майрал, денал, тешам, уж оамалаш автора хестаяр. Тешаме новкъост, цун лоарх1ам. Дувцара керттера ма1ан. Из ж1алена хетадаь хилар, цун лоарх1ам.

Плиев М: Летчиках Оздоев Мурадах. Автора вахара кхоллама никъ. Турпалхочун денал майрал. Из вай вахаре бокьонца хинна турпалхо.

Чахкиев Ювсап: Брест. _Керттера тема белгалгье. Турпалхочун сурт-сибат, майрал, денал

Яндиев Джамалдин: Гуйра . Стихотвореней чулоацам.Поэта говзаме дустараш, цар
ма1ан, 1алама хознеш юцар, хестаяр. Г1ала яг1а.

Керттера ма1ан, чулоацам . Г1алг1ай г1алаш-исторически наькъя символаш.

Керда шу. Стих-не чулоацам. Мишта дувц поэта т1адоаг1а керда шу. Цун к1оарга
чулоацам. Керда шу совг1ата хьисапе т1аэцар, цун ма1ан. Стих-не говзаме
белгалонаш, метта шаьрал.

Теори метода говзал. Метафора

Дистараш. Метафорах кхетам балар. Метта говзал. Сурт гойташ бола г1ирс

Озиев Салман: Вахара лараш. Вахара лараш тайп-тайпара хилар. Поэтически
белгалонаш, говзаме г1ирс. Къахъегам. Барт-цхьоаг1о. 1уйре Сага

керттера декхар-хьяьнала къахъегар. Къахъегам, къахъегам хочун мах лакха хилар.

Даьхен визза во1-Даьхен сийле лорош вар. Сага вахара керттера декхар. Сага сий.

Хьяьнала болх-хьяьнала саг. Цун ма1ан. Къахъегамах дола кицаш . « Дер дайна саг», цун
ма1ан.

Хамхоев Ваха: Наькъяш дехкараш. Наькъяш дехкарашта баркал оолаш, уж
хестабар. Цун ма1ан. «Шаьра наькъяш дехкараш», «Ираза наькъяш дехкараш», «Г1оза
наькъяш дехкараш», « Г1оза наькъяш дехкараш»-цун чулоацами ма1ани. Символически
хьисапе яздаь хилар. Хоастам бу аз.

Даьхе нана санна дика хиннай. Из боча хила еза , лорае еза х1аране. Вай кхоане-иразе
Даьхе.

Дак. 1алама сурт. Къаьна дак дукха дайна , дукха лайна хилар. Вахарцара цун безам.
Шера массехказа эргайолаш хилар. Метта говзаленаш.

Веджижев Ахмад: Муте новраш. Дувцара чулоацам. Мутии цун се аги. Атта рузкъя
даккха а, цу рузкъя т1ехьябаьнна нах хилар. Мутена новраш дагадеха хилара
бахьан. Новрах цар лерх1ар. Муте базар. Базара ди, цун баь кечам. Сатийса уйлаш еха ди.
«Муте новраш» яха дошг1алг1ай бага дахалга, дукхеи пайданеи доацач х1амаех из
оолаш хилар. Лоарх1а ме г1улакхаш-эхь, эздел, г1алг1ай декъя эздел, лоамарой этикет.
Юмори цун декхараши. Дувцара керттера ма1ан. Г1алг1ай эхь-эздел, этикет ювцаш йола
багахбувцама произведенеш къоастаяр.

Литературни кхоллам т1а беламе долчоь лаяца Декхар

Сага керттера дакъя. Цох лаяца автора хетар. «Даьхе лорор, нана санна», -цу дешай
ма1ан. Фу бахьан да автора иштта соцам бар. Стих-не керттера ма1ан. Малаг1а «вахара

декъараш» керттера ларх1а деза. Х1ана

Плиев М-Саид: Б1ехали аьрзи Дувцара чулоацам.1алам зер.Оакхарий хъайбаш
шоай оамалаш йолаш хилар. Зувш волчоа дукха 1алама къайленаш гучаялар.Аьрзи
говза хилар,цар б1ехалаш доадар. Акха кой

Дувцара чулоацам,1алама сурт,оакхарий оамалаш. Акха кой в1ашаг1латар. Цар
курал,денал. Тийшаболх. Кхел мишта ю чарахьо

Горчханов Бадрудин: Гуржий боалаш Горчханов Бадрудина вахара а
кхоллама а никъ бовзийтар. Дувцара чулоацам гучабаккхар. Керттера тема а ма1ан а
тахкар

Чахкиев Саид: Трасса Дувцара чулоацам. Х1арона вахар. Цун а цун дезала а къиза
кхел. 1алама сурташ- Х1арона уйлашца бувзам болаш хилар. Композици ший тайпара
хилар. Деррига а турпалхочун уйлашца дувзаш гойтар. Цун ма1ан.

Чахкиев Мухъмад: Аслана дош. Дувцара чулоацам тахка. Керттеера ма1ан. Луш бола
кхетам.

Дувцарахи повестахи

Осмиев Хъамзат: Нана- Лаятта Стихотворене чулоацам.Керттера уйла:лаяттан хам
бе безаш хилар. Лаятта-вахар,сага дуненцара бола бувзам. Лаятта-
Даъхе,вахар,ираз,къаман овла. Т1ехъара строфаш,цар ма1ан,лоарх1ам. Метта
говзал,к1оарга ма1ан,лоарх1аме г1ирс. Лаятта нана санна боча хилар,ларх1ар.

Оакхарий: Дувцара чулоацам. Ювцаш йола ха. Адамашта т1алайтта къизал. З1амигача
к1аянка б1аргадайна унзара сурт.

Композиции сюжети

Гагиев Гирихан: Хъехам Стихотворене чулоацам. Керттера тема а луш бола
хъехам.

Шадиев Султан: Аьшка сом Композици,сюжет. Цар белгалонаш.
Завязка,кульминаци,цар тайпаш Чарахъал дитар Дувцара
чулоацам. 1алама сурт.Оакхарий оамалаш. Эскха дог к1аьда долаш хилар,цо чарахъал
дитар

Хамхоев Дауд : Ма дика да лаятта вахар Стих-не чулоацам. Керттера уйла:лаяттан хам
бе безаш хилар. Метта говзал,к1оарга ма1ан,лоарх1аме г1ирс.

Бериханов Дж.: Къонах оал Къонах яхача деша ма1ан,к1оаргал.

Ляпин Игорь: Кавказа есар.

Кодзоев Тимур : Берза кързар Дувцара чулоацам к1оарга тахкар. Ювцаш йола ха.

Наха лайна г1елал,моцал,1азап,бала,кълел,шелал. Моцалах,шелалах бовш хинна нах.

Цхьаккха доагача бахьана мехках даьккха адам.

7 класса дешархошка дагахьа а йоазонца а дайта дезача балхий тайпаш:

Говзаме лит-ай а 1илма-публистически а тексташ хоза кьоастаеш ешар. Ма1ане ешар.

Хаттарашта жоп телар.Дийшар хьадувцар а д1аяздар а. 1омадечох лаьца сочинени язъяр.

Турпалхой оамалаш тахкар,хар-ка оттаяр. Керда дшаш хьакьоастаде а дешлорг леладе а

хар,в1ашаг1дола 1амар. План оттаяр.

Дешархошта ха деза:

- Шаьра тексташ еша (минута 120-120)дош

-1ойийша про-ш юхь хувцаш хьаювца

Турпалхошта мах оттабеш,цар оамалаш тахка,сурт-сибат кьоастаде. Бакьи харци

турпалхой кьоастабе,цар оамалаш яшха. Шоаш белгалдаь а д1аяздаь а дола керда

дешаш кьамаьла юкьбекхахьа.

**Календарно – тематически план
7 класс, литература, 2024 - 2025 д.ш.**

№	Чулоацам	Сахьат	Таьрахь	Таьрахь	Ц1аг1ара болх
1	Багахбувцама жанраш	1			0. 4, моллаг1а а цхьа багах дувца
2	Нарт-орстхой дувцараши оаламаши. Оаламашкара турпалаш.	1			0. 5 – 11 чулоацам х
3	Оаламий белгалонаш	1			0. 9-10 чулоацам х
4	«Сеска Солсеи Села Пир1ийи», оалам	1			0. 11 – 12 чулоацам юхахь
5	«Хьалха баьхача нахах»	1			0. 13 - 15 чулоацам юхахь
6	«Дий бера нана», оаламаш	1			0. 15-16 чулоацам х
7	«Сеска Солсеи К1инда Шоаи», оалам	1			0. 17 - 18 чулоацам юхахь
8	«Колой К1анти Сеска Солсеи», оалам	1			0. 19 - 21 чулоацам юхахь
9	Колой К1анта оамалаш. Антитеза	1			0. 22– 23 деша, определ 1омае

10	«Найна кулг»	1			0. 24 чулоацам юхахьа
11	«Б1ехали миска саги», фаьлг	1			0. 25 – 27 чулоацам
12	Классал арахьара урок «Къонах оал», Бериханнаькъан Джабраил	1			0. 177, чулоацам ха
13	Коазой Н. «Х1ал-ерд»	1			0. 28 деша, юхахьаду
14	Хамхой Ваха «Маьт-лоам»	1			0. 29 – 31 деша, юхахьа
15	«Зязиков дагалаьца», стих.	1			0. 32 дагахьа 1ома
16	Пхьилекъонгий Амир. «Бартаца дах са халкъ»	1			0. 33 дагахьа 1ома
17	«Даьхенга», стих.	1			0. 34 дагахьа 1ома
18	Мерешкнаькъан С. «Найна мотт», стих.	1			0. 35 дагахьа 1ома Дахкилгнаькъан И. биогра
19	Классал арахьара дешар. Дахкилгнаькъан И. «Кукен денал»	1			Базоркин И. биографи
20	Боазаркъанаькъан Идрис. «Сай», дувцар	1			0. 36 - 39 чулоацам юхахь
21	Дувцара говзама белгалонаш тахкар	1			0. 40 - 44 чулоацам юхахь
22	Саь майрал, денал	1			0. 45– 50 деша, дувцара оттае
23	Беканаькъан Тембот. «Сердало», стих.	1			0. 51 дагахьа 1ома
24- 25	Сочинени язье кийчо яр Сочинени «Сона хоза хет кулг- говзал»	2			
26	Беканаькъан Т. «Ший хьакъ шийга дахар»	1			0. 52–55 чулоацам юхахь
27- 28	Забзгнаькъан Б. «Марац», дувцар	2			0. 55 -63 чулоацам юхахь ахкан сайре ювца муг1, дагахьа 1омаде
29	Пхьилекъонгий Махьмад «Летчиках Оздоев Мурадах» стих.	1			0. 63 дагахьа 1ома
30	Чахкиев Ювсап «Брест» стих.	1			0. 66 - 65 дагахьа 1ом
31	Янднаькъан Жамалда вахара- кхоллама никъ.	1			Вахара-кхоллама никъ
32	Янднаькъан Жамалда. «Гуйра», стих.	1			0. 65 - 66 дагахьа 1омае, сурт дилла
33	«Г1ала яг1а», стих.	1			0. 66 – 67 дагахьа 1ом
34	«Керда шу», стих.	1			0. 68 дагахьа 1ома
35	Метта говзал. Сурт гойташ бола г1ирс метафора	1			0. 69 – 72 чулоацам юхахь
36	Классал арахьара дешар Лев Толстой «Аьрзи», дувцар	1			0. 172 чулоацам ха
37	Озанаькъан С. «Вахара лараш», стих.	1			0. 72 - 73 дагахьа 1ом

38	«Къахъегам», стихотворени	1			0. 73 дагахъа	1омае
39-40	Сочинени «Саго юта лар»	2			Озиев С. биографи	х
41	«Барт-цхъоаг1о», стих.	1			0. 74 дагахъа	1омае
42	Классал арахъара дешар. Александр Пушкин «1ан никъ» стих.	1			0. 75 дагахъа	1омае
43	Хамхой А. «Накъъаш дехкараш»	1			0. 75 – 76 дагахъа	1омае
44	«Хоастам бу аз», стих.	1			0. 77 - 78 дагахъа	1омае
45	«Дак», стихотворени	1			0. 82 – 83 дагахъа	1омае
46	Ведажнакъъанв А. «Муте новраш»	1			0.79 - 86 чулоацам	юхахъабувца
47	Литературни кхоллам т1а беламе долчоу лавца	1			0 86 – 88 деша, определ	1омае
48	«Декхар», стихотворени	1			0. 89 шаъра еша	
49	Прозаически а поэтически а йоазонаш. Лирика	1			0. 90 – 93 деша, определ	1омае
50	Пхъилекъонгий М-С. «Б1ехали Аързии»	1			0. 93 - 95 чулоацам	юхахъабувца
51	«Акха кой», дувцар	1			0. 96 - 97 чулоацам	юхахъабувца
52	Классал арахъара дешар «Вахара ворда», дувцар	1			0. 194, чулоацам	ха
53-54	Сочинени «Хъунаг1а»	2			Плиев М-С.биографи	
55	Горчханакъъан Бадрудин «Гуржий боалаш»	1			0. 97-101 чулоацам	юхахъабувца
56	Чакхенакъъан С. «Шарип», дувцар	1			0. 101 - 112 деша, чуло	юхахъабувца
57	Чакхенакъъан Мухъмад «Аслана дош» дувцар	1			0. 112 – 115 чулоацам	
58	Дувцарахи повестахи кхетам балар	1			0. 115 – 118 деша, опред	-п
59	Осминакъъан Хъ. «Наъна - лавтта», стих.	1			0. 118 - 119 дагахъа	1омае
60-61	«Оакхарий», дувцар	2			0. 119 - 131 деша, чуло	юхахъабувца
62	Композиции сюжети	1			0. 132 – 134 деш , опред	-п
63	Гаъгенакъъан Г. «Хъехам», стих.	1			0. 135 – 136 шаъра е	
64	Классал арахъара дешар «Сий», фаълг	1			фаългаш	
65	Шеденакъъан С. «Аъшка сом», дувцар	1			0. 136 – 144чулоацам	юхахъабувца
66	«Чарахъал дитар», дувцар	1			0. 145 - 147 деша, чуло	юхахъабувца

67	Хамхой Дауд. «Ма дика да лаятта вахар», дувцар	1			0.148 дагахьа 1ома	
68	Кердадаккхар	2				
